

2

[ט] נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם. איתא בפסיקתא (פרשה כ"ט) לפי שהקדוש ברוך הוא משלח את הנביאים לילך לנחם את ציון וחשב שם כל הנביאים שאמרו פסוקי נחמה ואמרו לו ישראל הרי תנחומים נתונים לך אתמול אמרת וכו' נאמין לראשונים או לאחרונים וחשב כולם עד באים כולם אצל הקב"ה אמרו לו רבונו של עולם ביקשנו לנחם אותה ולא קיבלו אמר להם הקב"ה בואי עמי אני ואתם נלך אצלה ומנחמים לה נחמו נחמו עמי (ע' בחיריק) יאמר אלהיכם. וצריך להבין מאחר שלא רצו לקבל תנחומי הנביאים מפני שאמרו מקודם פסוקי ההיפך מה יועיל עתה שה' יתברך ילך עמם הלא ה' יתברך בעצמו גם כן אמר מקודם פסוקי העונשין והתוכחה דפרשת בחוקותי.

עוד איתא בפסיקתא (פרשה ל') אמרו לו רבונו של עולם מפני מה לא עשית לי כיוסף ש' שנאמר (שיר השירים ח', א') מי יתן כח לי אחיו גמלו לו רעה וגו' וכשבאו לידו גמלם טובה וכו' וינחם אותם וידבר על לבם. והיינו שכן כתיב כאן דברו על לב ירושלים. וצריך להבין השייכות דהתם ניחם אותם שלא יעשה עמהם רעה ודיבר על לבם דברים שמתקבלין על הלב שלא יוכל להרע להם כמו שאמרו (בראשית רבה ק', ט') עשרה כוכבים רצו לאבד כוכב אחד וכו'. אבל בכאן מהו זאת התנחומין והדברים על לב אחר שבאמת 30 בא העונש וכבר עבר קרוב לאלפיים שנה ועדיין לא נושענו.

אך הענין על פי מה שמובא בזה"ק (פרשה זו רס"ד). תורה שבעל פה דכתיב האלהים וכו' וזהו התנחומין שכל עיקר הגלויות הוא כדי להוציא בחינת החיים והניצוצות קדושות שיש באומות העולם שבכולם נמצא ניצוצות קדושות והדברי תורה שמחיה אותם כמו שנאמר (נחמיה ט', ו') ואתה מחיה את כולם ועיקר החיים הוא דברי תורה שהוא שרש החיים. ועל זה אמרו (איכה רבה ב', י"ג) אם יאמר לך אדם יש חכמה באומות תאמין וכו' יש תורה אל תאמין שנאמר (איכה ב', ט') בגוים אין תורה שהחכמה אין מורה להם הדרך ה' ואדרבה הם לוקחים החיות הזה על ההיפך. ועל זה היה עיקר הגלויות להוציא מהם התורה שבעל פה וכמו שאמרנו שזה ענין שאמרו ז"ל (פסחים פ"ג): כדי שיתוספו עליהם גרים ואז כשיוציאו מהם כל הקדושה והחיים אז יקוים ולא יהיה שריד לבית עשו.

50 וזה שאמר נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם שעיקר תכלית הגלויות הוא שיהיה יאמר אלהיכם שם אלהים שמורה על תורה שבעל פה כאמור. ותיבת יאמר גם כן מורה על תורה שבעל פה שעל זה נאמר (דברים ל"ב, ב') תזל כטל אמרתי אמירה בלחשיה (וזהו

3

ח"ג פ"ח:) שהם דברי אלהים חיים ובא בלב החכמים בלחשיה ונדמה שהם המחדשים כמו הטל שאינו ניכר ירידתו מן השמים. דברו על לב ירושלים דיבור הוא גם כן מורה על תורה שבעל פה שנקרא דיבור כמו שאמרו (שבת קל"ח:) דבר ה' זו הלכה. ושבת שהוא כנגד מדת מלכות פה תורה שבעל פה קרינן לה איתא בזה"ק (ח"א ל"ב) דיבור איקרי שבת דשבת איקרי דיבור. וירושלים מורה על יראה שלכן נקרא ירושלים על שם יראה שלם (בראשית רבה נ"ו, י') ובאכילת מעשר שני כתיב (דברים י"ד, כ"ג) ואכלת לפני ה'

אלהיך וגו' למען תלמד ליראה את ה' אלהיך וגו'. דכשהיה מחנה שכינה היה כל ירושלים נקרא לפני ה' אלהיך והיה מביא ללב היראה וכמו שכתב בהג"ה (יש אורח חיים) כשרואה שמלך מלכי המלכים הקב"ה עומד עליו ורואה במעשיו מיד יגיע אליו היראה וכו'. והוא מדת מלכות שכנגדו שם אדוני שמורה על יראה כמו שנאמר (מלאכי א', ו') אם אדונים אני איה מוראי. וכן כתיב (ישעיה ב', ג') כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים שעיקר תורה שבעל פה שהוא דבר ה' הוא מירושלים וכמו שאמרו (סנהדרין פ"ו:) שממנו יוצאה תורה לכל ישראל וכן נדרש (בראשית רבה נ"ה, ו') ארץ המוריה שהוראה יוצאה לעולם וחד אמר למקום שיראה יוצא לעולם וכן לב מורה על יראה וכמו שאמרו (יומא ע"ב:) על פסוק (משלי י"ז, ט"ז) ולב אין מי שיש בו תורה ואין בו יראת שמים. וזהו הפירוש דברו על לב ירושלים שזהו התנחומין שעיקר תכלית הגלויות הוא להוציא מהם החיות שהוא בחינת תורה שבעל פה שעל זה מרמז דבר. ולב. וירושלים. וקראו אליה לא כתיב וקראו לה רק אליה פירוש לקבץ אליה. והוא על דרך שאמרו (בבא בתרא ח'). גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם וכו' אי תנו כולהו עתה אקבצם.

כי מלאה צבאה הוא על פי מה שאמרו (דברים רבה פרשה זו ב', כ"ג) ואף לעתיד לבוא אין נגאלין אלא מתוך חמישה דברים וכו' באחרית הימים הוי מתוך הקץ והיינו שביד ה' יתברך לקרב הקץ ולומר שכבר בא הזמן שהרי אף בגלות מצרים שהיה קץ מפורש מכל מקום היה מדלג על ההרים מדלג על החשבונות ועל הקיצים (שיר השירים רבה ב', כ"א) וכל שכן בקץ הזה דאיתא (סנהדרין צ"ט.) ללבי גליתי לאיברי לא גליתי. ללבי הם השלוש ראשונות שהם הנסתרות לה' אלהינו ולאיברי שהם השבע תחתונות שמצוירים בדמות אדם באיברים שהם נגלות להם לא גליתי. ויעקב אבינו שהוא הבריה התיכון המבריה מן הקצה אל הקצה עם השלוש ראשונות עד כתר עליון נגלה לו הקץ. וכשביקש לגלות היינו שיהיה גם בנגלות שבע תחתונות נסתם ממנו (בראשית רבה צ"ה,

ב) והוא דכל זמן שהוא בנסתרות שהוא בחינת עתיקא שהוא למעלה מן הזמן אף שהקץ הוא בזמן מכל מקום יכול להשתנות על ידי ה' יתברך שיאמר שכבר הוא הזמן והקץ. וכמו שאמרו בגמרא (סנהדרין צ"ח.) היום אם בקולו תשמעו וזהו כי מלאה צבאה.

כי נרצה עוונה שה' יתברך כבר בירר עוונותיהם שכן היה ברצונו מתחילת הבריאה וכמו שאמרו (שבת פ"ט:) אם יהיו חטאיכם כשנים הללו סדורות ובאות מששת ימי בראשית כשלג ילבינו והיינו שיהיו כזכויות שכן היה הרצון שיהיה נהורא מגו חשוכא וטבא מגו בישא. וכשיעלה ברצונו יתברך לומר כי מלאה צבאה אז יוכל להכניס בישראל שיעשו כולם תשובה מאהבה שזדונות נעשות כזכויות. שהרי כשהשיב לו היום ידע אז מצב ישראל שלא היו ראויים לגאולה אף על פי כן יכול להיות היום אם בקולו תשמעו שביד ה' להחזירם בתשובה ויהיו בכלל אם בקולו תשמעו. כי לקחה מיד ה' כפלים בכל חטאתיה והקשה ברש"י שם האיך מדתו של הקב"ה לשלם לאדם כפלים אבל הפירוש הוא כי לקחה מיד ה' שהעונש היה מיד השם הוי"ה שהוא מדת הרחמים שמורה שהיה באמת לטובה וכאמור כדי שיזכו בגלות לתורה שבעל פה כנ"ל. וזה הוא הנחמות שנתקבל על הלב ישראל שהרגישו הנחמה בלב שידעו שהוא מה' יתברך לטובה. ובשבת נדרש בזה"ק (ח"ב פ"ט.) הפסוק (ישעיה י"ד, ג') ביום הניח ה' לך וגו' ומן העבודה הקשה וגו' על השבת והיינו מדכתיב ביום הניח ולא כתיב בהניח משמע שיש יום מיוחד שנותן ה' יתברך נייחא בלב ישראל והוא יום השבת. ומן העבודה הקשה פירוש שאף שהם עוד עתה בעבודה קשה יש לישראל נייחא בלב שידעו שהוא מה' יתברך במדת הרחמים והכל לטובתו ועל ידי זה מרגיש הנחמה בלב: